

FONOGRAFIJA **-SVJEDOK NAŠE GLAZBENE POVIJESTI**

Zapisivanje i pohrana glazbe na zvučne zapise proizlazi iz čovjekove težnje da sačuva svoju baštinu od zaborava i propadanja.

FONOGRAFI

Godine 1877. Thomas Alva Edison prijavio je patentnom uredu svoj novi uređaj koji je mogao bilježiti i reproducirati telefonske poruke. Tijekom slijedeće godine Edison proizvodi i nekoliko stotina fonografa (prvi uređaji za snimanje i reprodukciju zvučnih zapisa) s vertikalnim urezivanjem na valjak omotan kositrenom folijom.

Chichester Bell i C.S.Tainter zamijenili su valjak s kositrenom folijom voštanim što je učinio i Edison 1888. godine.

Princip rada fonografa temelji se na slijedećem: zvuk koji ulazi kroz ljevak potiče titranje membrane, a za nju pričvršćena igla utiskuje brazde na rotirajući voštani valjak.

Prve prezentacije fonografa u Parizu izazivale su nevjericu pa se često reprodukcija takvog zvuka pripisivala trbuhozborcima, ljudima sakrivenim ispod stola i slično. Godine 1888. fonograf je prezentiran u Londonu, godinu dana kasnije i u Berlinu.

Fonograf Edison, model C, 1904.

Valjci za fonograf

Fonograf Picklyra, Berlin
1902-1904.

Fonograf J. Girard, Paris, 1903.

Fonograf Pathe, Paris, 1904.

Nažalost, u našoj sredini fonograf, kao uređaj reprodukcije zvuka, nije stekao veliku popularnost te se na ovom području može naći malo sačuvanih primjeraka.

GRAMOFONI

Gramofon i gramofonske ploče u naše domove i srca unio je Amerikanac, njemačkog podrijetla Emil Berliner, patentirajući 1887. godine snimanje zvuka lateralno urezanom brazdom.

Prva patentirana ploča bila je izrađena od stakla, premazana čađom, a zvučne brazde na njoj učvršćene su kromnom kiselinom. Napredak u odnosu na prvu ploču donosi drugopatentirana ploča izrađena od cinka, a obložena voskom budući da se time osiguralo dobivanje matrice za izradu svih daljnjih primjeraka.

Godinu dana kasnije, 1888. godine, gospodin Berliner javno je demonstrirao uređaj za reprodukciju zvuka te prvu ploču načinjenu od celuloida. Prva ploča izrađena od šelaka, promjera 12,5 cm, izrađena 1897. godine sa snimkom samo s jedne strane, te pokretana gramofonskim motorom "na pero", omogućava razvoj gramofonske industrije kroz daljnji duži vremenski period nazvan "akustičko doba".

Gramofon Leophone

Gramofon Mamut Werke, 1908. Leipzig Automat

Gramofon Pathe, Pathefono „Perfection

Gramofon G&T, Berlin 1902-1906.

Gramofon Parlaphon, 1910.

Zvučnica Pathe „Perfection”

Malo je poznato da šelak potječe iz Indije, a nastaje kao obrana stabla kod napada kukca. Tada stablo stvara smolu (šelak) koji se potom suši, melje te miješa s bijelim i crvenim punilima (kaolin, zemlja, čađa, karbonsko crnilo, cink stearat, guma) u omjeru 14:86.

Drvene kutije gramofonskih uređaja također su bile premazane šelakom. Kako bi se kutijama osiguravao sjaj koristilo se i laneno ulje, benzoja, plavučac (vulkanski prah) te do 6% šelaka otopljenog u 98%-tnom špiritu. Sjaj se postizao ručnim utrljavanjem lanenom krpom.

Početak 20.stoljeća "Obzor" najavljuje da se fonografi i gramofoni mogu kupiti u prodavaonici gospodina Ferdinanda Budickog, poznatog po prvom automobilu i vozačkoj dozvoli.

Poznati su i drugi prodavači fonografa, gramofona i ploča iz tog razdoblja, kao što su Mavro Drucker, E.Fischer, Š.Kudelka, I.Debreto, F.Brusicki i M.Obuljan.

Gramofon Pathe

Gramofon Academy 1914.

Prva snimanja odvijaju se po raznim gradovima i prostorima, a prve tvrke su Odeon Record, Concert Record Gramophone, Lyraphone, Premier Record, Victor i druge. Snimani su dobro prodavani sadržaji kao što su narodne pjesme, operete, vojna glazba i slično.

Operni pjevači, glumci i recitatori koji su često snimani su: Vlaho Paljetak, Arnošt Grund, Milan šepec, Irma Polak, Juraj Dević, Dejan Dubajić, Mario Šimenc, vojni kapelnik Ivo Muhvić i mnogi drugi.

Nakon 1.svjetskog rata dolazi do velikih promjena te naši pjevači snimaju u okolnim zemljama.

Gramofon Pan, 1930.

Gramofon Paillard, 1920.

Gramofon Sonata,
Švicarska, 1921.

Godine 1924. tvrtka Edison Bell iz Londona osniva podružnicu u Zagrebu, a 1926. godine osniva se tvrtka Edison Bell-Penkala gdje započinje proizvodnja ploča električnim putem, uživo iz zagrebačke katedrale, u prosincu 1927., a započela je i proizvodnja gramofona. Firma Edison Bell-Penkala imala je velikih poslovnih problema te je često dolazilo do promjene imena (Edison Bell-Penkala Record, Edison Bell Radio) da bi 1937. otišla u stečaj.

Gramofon Homocord Electro

Gramofon His Master's Voice Model 109, 1924.

U Ljubljani se proizvodnja ploča odvijala u radionici "Elektron", a 1937. godine započinje s proizvodnjom i u Zagrebu koristeći samo jednu presu, ali kasnije otkupljuje nekoliko presa od propalog Edisona Bella.

Proizvodnja je bila otežana za vrijeme 2. svjetskog rata kada je kupovina jedne nove ploče bila uvjetovana povratom jedne stare. Tvrtka "Elektron" prestaje s poslovanjem 1947. godine te se procesom nacionalizacije osniva "Jugoton".

Gramofon Parlaphone, 1923.

Gramfon His Master's Voice 101, 1924.

Gramofon Molot, SSS

Dvojje Marice i Janka iz opere
„Prodana nevjesta“
Izdava: Irma Polak i Otto Lubin
Izdana: 1909. (šlak ploča)

Bećarac
Izdava: Mirko Katić, Osijek
Izdana: 1908. (šlak ploča)

„Jožek pred sudom“ - šaljivi prizor
Izdava: A. Grund i J. Dević
Izdana: 1912. (šlak ploča)

„Ivan Dugoprstić pred policijom“
šaljiv - duo prizor
Izdava: J. Dević i E. Pancer, komičari
Izdana: 1927. (šlak ploča)

U vlastitoj kolekciji imam šlak ploča 90-tak proizvođača iz Europe, Južne i Sjeverne Amerike, Indije i Rusije.

Budući da moju zbirku čini oko 1300 jedinica radio-prijemnika, muzičkih automata, televizora, magnetofona, vojnih radio-stanica, instrumenata te 17000 shema, 2500 cijevi, 1000 knjiga i časopisa, oko 2000 ploča i ostalog, smatram potrebnim izdvojiti uređaje RADIO-INDUSTRIJE ZAGREB (RIZ) kao najvećeg proizvođača gramofona u bivšoj Jugoslaviji te Vam ih zasebno i predstaviti u novom nastavku.

